

TÖRÖKSZENTMIKLÓS

TELEPÜLÉSKÉPI ARCULATI KÉZIKÖNYV

2017.

TARTALOMJEGYZÉK

1. Bevezetés 3

2. Törökszentmiklós bemutatása 5

Általános településkép /településtörténet, településszerkezet/; településkarakter

3. Örökségünk 16

Településképi szempontból meghatározó építészeti, műemléki, táji és természeti értékek, településképi jellemzők

4. Településképi szempontból eltérő meghatározó területek lehatárolása 42

Arculati jellemzők és településkarakter bemutatásával

5. Ajánlások 58

A településképi minőségi formálására vonatkozó ajánlások; építészeti, közterületek településképi útmutató

6. Jó példák épületek, épületrészek 69

7. Jó példák, sajátos építményszíntűk 76

BEVEZETÉS

„az emberi entitás lényege nem az az idividum, hanem a társas, nemzeti lét”
Grandpierre Attila

Településünk tükröt tart elénk, múltunkról, jelenünkről, de rajtunk múlik, hogy milyen lesz a jövőben.

Településünk arculata is a korábbi korok, de leginkább jelenkorunk lenyomata, így önarcképünk is egyben. Megmutatja szellemi kultúránkat és esztétikai értékeinket, sajnos gazdasági helyzetünket is. Ha utódaink jövőjét itt szeretnénk megteremteni, akkor egészséges és szép környezetet kell kialakítani, erős kötődéseken alapuló természetes közösségekkel, lehetőség szerint minél szélesebb körű önállósággal. Lakókörnyezetünk, otthonunk, szűkebb hajlékunk legyen a munkahelyen kívül a közösségek, a társas kapcsolatok, a pihenés, a családi életünk, összességében a létezés színtere.

Az építészet sokszínűsége, a változatos utcák, terek határozzák meg a város arculatát. A hagyománynak és a korszerűségnek együtt kell megjelennie a városképben, úgy hogy az épületeink ne túllicitálják, hanem kiegészítsék egymást! Minden építendő, felújítandó és átalakítandó épületnek harmóniában kell állnia környezetével, nem kell feltétlen különbözni, de típus- és egyen épületek építését is kerülni kell. A nem megfelelő mintakövetés, a kitárult világból kapott torz információk, divatos trendek követése zsákutca és tiszavirág életű. Ezt a folyamatot szeretné a kézikönyv megállítani és irányt mutatni a településkarakter helyreállításához, valamint az értékek megőrzéséhez. Szép épületről akkor beszélhetünk, ha minden (tömeg, lépték, anyag, szín...) eleme egységet képez, és illeszkedik környezetéhez.

Az építésznek és a településnek kiemelten nagy a felelőssége, hogy minőségi tradíciókra épülő kortárs és regionális épületek születhessenek a városban. Ne a távoli vidékek és a tömegmédiából ránk zúdított „minta” épületek határozzák meg igényeinket. Ebben a város mindenkor önkormányzatának élen kell járnia, mindig a közösség és a környezet értékeit kell döntéseikben érvényesítenie. A beköltözőknek is mutassunk példát, hogy közösségünk hagyományaira építve jobb életük lehet városunkban. Az épített és természeti környezet alakítása nem lehet kizárólag magánügy, mindig a nemzeti és helyi közösségi érdekeket kell szem előtt tartani.

Ezekhez kapcsolódik az a cél, melyet a településkép védelméről szóló törvény határozott meg, így készítettük el a településképi arculati kézikönyvet /TAK/. Kézikönyvünk egy útmutató, egy szemléletformáló ajánlás, a közösségünk döntései szerint mutatja be gazdag múltunk értékeit és fogalmazza meg, hogy városunkban mi a követendő építészeti, környezeti és kulturális érték. Mindezt teljességgel és kellő részletezettséggel nem tudjuk bemutatni, de törekedtünk arra, hogy egy-egy szűkített keresztmetszettel is megismerhető – felismerhető legyen a város múltja, jelene és a jövőhöz vezető út. Önmagában ez kevés lesz, de aprópénzre váltva, ha megteszünk minden tőlünk telhetőt, és igényesek leszünk lakókörnyezetünkre szűkebb és tágabb értelemben is, akkor közösségünk is erősebb lesz.

A könyvben megjelent ajánlások nem kötelező érvényűek, és nem is egy „bebetonozott”, véglegesen lezárt dokumentum. A későbbiekben, ha felfedezünk akár apró példaként szolgáló részleteket, vagy ahogyan a város is folyamatosan változik, úgy születhetnek meg szép ajánlható épületek, közterületek, zöldfelületek, és azokat kötelességünk is bemutatni. Megfelelő évszakban készített minőségi felvételekkel (bővítve, szelektálva) tovább formálódik kézikönyvünk. Tehát könyvünket folyamatosan – legalább évenként – szerkeszthető, bővíthető formában kell elképzelni.

TÖRÖKSZENTMIKLÓS BEMUTATÁSA

2

Szükségnek ítéljük, hogy rövid áttekintést adjunk Törökszentmiklós történelméről, település-szerkezetének múltjáról, kialakulásáról, mert a közreműködő építészeknek és szakembereknek támogatást adhat a helyszíneli településrészek karakterének mélyebb megismeréséhez, de az érdeklődőknek is segíthet az eligazodásban.

Törökszentmiklós az Alföld közepén, a 4-es és 46-os számú főút mentén, Budapest és Debrecen között, Szolnoktól 15 km-re, a 46-os út mezőtúri elágazásában található. Jász-Nagykun-Szolnok megye harmadik legnagyobb városa, a Törökszentmiklósi járás székhelye. A Tisza bal partján fekszik, Tisza-menti település.

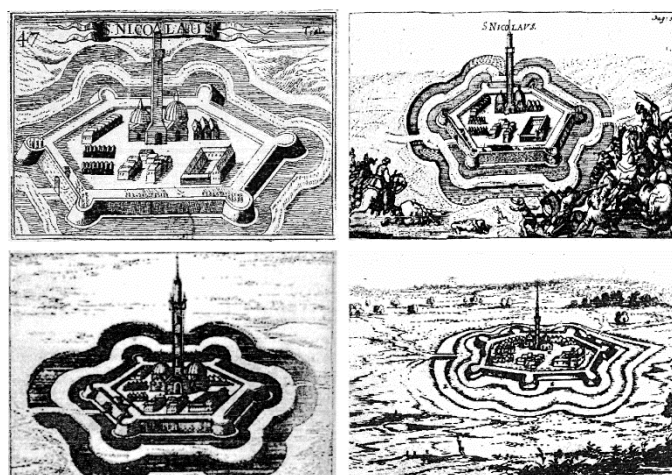
2.1 TELEPÜLÉSTÖRTÉNET

Törökszentmiklós és környéke a legrégebbi időktől ember lakta helynek számított. Bizonyítják ezt a neolitikumi /új-kőkori/ régészeti leletek és a réz-, bronz-, vaskori, szkíta, szarmata és kelta tárgyak is.

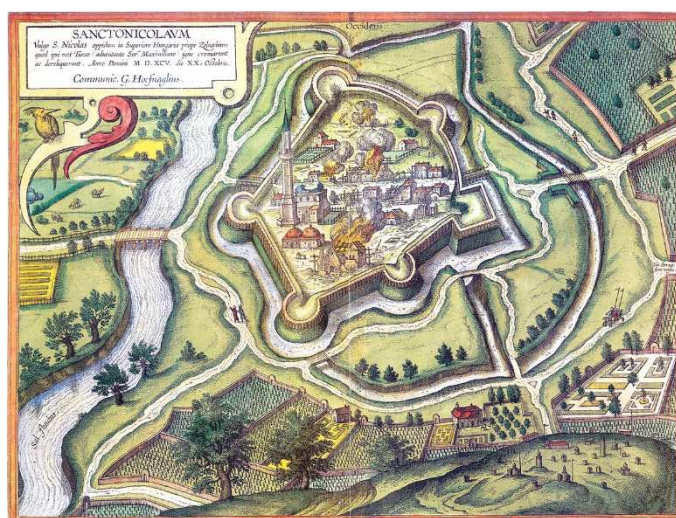
A lakhatás feltételeit segítette a vízi és „közúti” (sóút) megközelíthetősége, a Tisza mellékfolyásai által vízben, halban gazdag területe, víz által el nem öntött, lakható magas partja.

A település nagy valószínűséggel a környékbeli helységekhez hasonlóan 900-1000 éves múltra tekint vissza, a megtelepedés az Árpád korban is bizonyított.

A település első említése – a korábbi újratelepedés után – XIV. század végéről, 1399-ből származik Szentmiklós /Zenthmyclos/ alakban. A Szentmiklós név az Árpád-kori templomának védőszentjére utal. A XIII. századi viszontagságos éveket követően Szentmiklós, majd Balaszentmiklós /Balazentmiclos/ mintegy kétszáz évig nyugodtan fejlődhetett, gyarapodhatott. A XV. században helységünk már a környék egyik legnépesebb települése. Az ismét bekövetkező kedvezőtlen történelmi környezet, a Dózsa-féle parasztháború, Mohács, majd az oszmán hódítók elleni háborúk miatt a török kor végére a település elnéptelenedett. 1552 után Szolnok ikerváráként törökök által emelt palánkvára /a mai Ipolyi Arnold téren/ többször elpusztult, újraépült. A 133 éves török uralom után 1685-ben a török alóli felszabaduláskor a visszafoglaló harcok során végleg lerombolták.

Tolnai Gergely: Palánkvárok Magyarországon

Soltész Erzsébet: Régi magyar várak

Egyetlen épület a téglatemplom maradt fent a múltból, ez is romos állapotban. A török idők után a XVIII. század elejéig a harcok, a pusztítás még nem állt meg.

II. Almásy János nevéhez köthetően 1720-ban kezdődött meg a sikeres újraterülepítés, innentől eredeztethető a Török – a Bala név helyett – Szentmiklós elnevezés. Ő építette városunk mai legidősebb épületét a Kálvária Kápolnát. Az Almásyak városunk történelmében az 1930-as évekig meghatározóak voltak. Az újraterülepítés során először református, majd néhány év múlva katolikus családok érkeztek, s Törökszentmiklós három vásártartási jog megszerzése után csakhamar, 1738-ban már mezővárosi rangot kapott.

1848 végéig a település kincstári birtokai az Almásyaké voltak, e mellett a falubirtokossági földhasználóké. Az 1847-es önkéntes örökváltási próbálkozást követően az 1848. évi áprilisi törvényeknek köszönhetően december 6-ától (Szent Miklós napja) a lakosság kikerült a földesúri fennhatóság alól. A jobbágyfelszabadító Kossuthnak ezért óriási kultusza alakult ki, így az 1848/49-es szabadságharcban városunkból, a térségből a legtöbben vettek részt.

A szabadságharcot, a cári csapatok átvonulását, majd a megtorlás időszakát a település szerencsésen túlélte. A lakosság a XIX. sz. közepére meghaladta a nyolcezer főt. A református és katolikus lakosok mellett akkor már a zsidó és cigány népesség is jelen volt városunkban.

Ebben az időben a legjellemzőbb mezőgazdasági tevékenységek mellett a Tisza-szabályozás megkezdése /1851/, a vasútépítés /1857/ kedvezően hatott az ipar, a kereskedelem és a mezőgazdasági árutermelés kialakulására, fejlődésére.

Ekkor, 1848-ban alapította Lábas János a ma is működő mezőgazdasági gépgyár elődjét, az Ekegyárat. A kiegyezést /1867/ követően tovább élénkült a város társadalmi és gazdasági élete. A tanyás területek a XIX. század közepén kezdtek kialakulni.

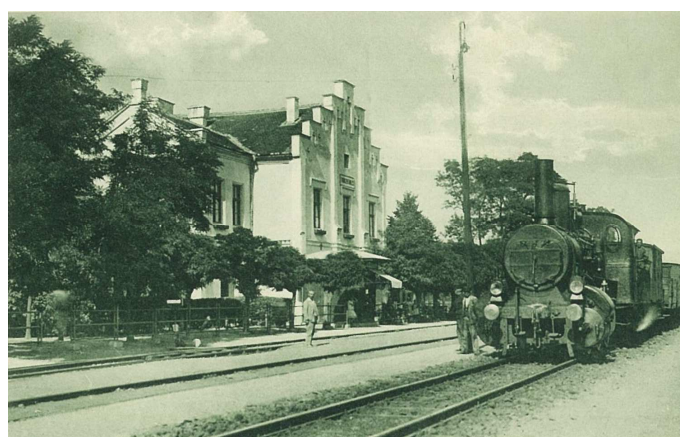
1872-ben takarékosági okokból, mezővárosból nagyközségi státuszt kért a település. Így lett Törökszentmiklós az ország legnépesebb nagyközsége, meghatározó városokat is felülmúló lakosságszámmal és fejlesztésekkel.

A II. világháború kezdetéig – a Nagy Háborút (I. vh.), az azt követő forradalmi eseményeket és a román megszállás időszakát leszámítva (1914-1920) – az emberi veszteségek és a város kifosztása ellenére a város folyamatosan fejlődött, városiasodott. Ez az építkezések számában – mind az I. vh. előtt, mind a 20-as éveket követően – intézményi, oktatási és kulturális ellátottságában, valamint a gazdasági /gabona- és baromfi- feldolgozóipar/ ágazatok fejlődésében mutatható ki. 1941-ben a 30 ezret már meghaladta a település lélekszáma.

A II. világháborút követően a település fejlődése ellentmondásos: földosztás, Rákosi-korszak, erőszakos szövetkezesítés, tanya- és hagyományrombolás, településrészek lecsatolása. Elmondható, hogy településünk földrajzi elhelyezkedéséből adódóan a Szolnok-központúság és az urbanizációs szemlélet miatt az 1940-ig tartó virágzás lelassult, mely a mai napig is tart. 1952-ben újra városi rangot kap a település. A háborút követő fejlesztések eredménye az egészségügyi ellátás, az oktatás /gimnázium, mezőgazdasági technikum, szakmunkásképző intézet és általános iskolák/ fejlődése, a közművesítés, az iparágak bővítése, a lakásépítések jelentős növekedése és a termál vízre épülő strandfürdő. Jelentős létszámot foglalkoztató, jól működő nagyüzemek jöttek létre, vagy bővültek, melyek azonban a rendszerváltoztatást követő évek során fokozatosan megszűntek, illetve volumenük csökkent, kivétel ebben a Lábassy alapokon működő Class Hungária Mezőgazdasági Gépgyár.

Meghatározó nagyságrendű helyi és egyéb magánvállalkozások az ipari park adottságai ellenére /út, vasút iparvágány/ kis számban alakultak ki, vagy rövid ideig működtek.

A természeti táj meghatározó átalakulása mellett Tájvédelmi körzet védi a Közép-Tisza-vidéki természeti tájat.

2.2 TELEPÜLÉSSZERKEZET - TELEPÜLÉSKARAKTER

A település eltérő karaktereinek megállapításához át kell tekinteni a településszerkezet fejlődését, hogy a mai arculat beazonosítható legyen.

A jelenlegi település a korábbi korszakokban elpusztított település helyén alakult ki.

Az 1720-as betelepülést követően megállapodás alapján az idetelepülők /„megülők”/ nem robotoló, hanem taxás /pénzzel megváltható földhasználók/ jobbágyok lettek. Az idetelepülőknek szabad költözési joguk volt. A település minősítése – már az első évtized végére – possessio, azaz falubirtok volt. Már ekkor 3 nemesi és 88 jobbágycsalád lakta. Ezt támasztja alá egy 1731-es – nem léptékes – térkép melyen már a Jász és Kun városokkal azonos jelöléssel látták el településünket.

Ezen évtizedekben feltehetően szervesen, halmazos telepítéssel építkeztek, erre a két pólusú központ környezetének beépítése is utal, ahol a két elkülönült vallási közösség megépítette templomait.

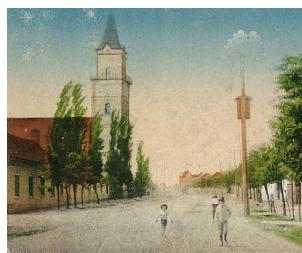
Az 1763-87-ben (törökszentmiklósi viszonylatban 1783-84-ben) készült térkép már kialakult településszerkezetet ábrázol. Ez már egységes és a kialakított teljes területet lefedő, de a későbbiekől eltérő ritkább beépítést mutat. Így ez a telepített, derékszögös utca szerkezet – nem spontán szervesen nőtt, tehát tervezett – kialakítása az 1740-es évekre tehető.

Az említett halmazos központi területen kívül a mai Kossuth úttól délre elhelyezkedő településrészt a régi mezővárosoknál szokásos tizedekre osztással alakították ki.

Az első tized a mai Kossuth út, Arany János út, Széchenyi út, Rákóczi út által behatárolt terület volt, a második a Kossuth út, Rákóczi út, Széchenyi út, Almásy út által közrefogott rész, míg a harmadik a Kossuth út, Almásy út, Széchenyi út, Hunyadi út határolta négyszög.

Első Katonai Felmérés (1763-1787)

A telektömbök belsejében nagy kertek vannak. A kialakított, beépített tömbökön kívül a déli területen helyezkedik el a két vallási felekezet különálló temetője, mely a mai napig is itt található. Ebben az időben a Kis- és Nagyszőlő még beépítetlen volt, de a Kálvária Kápolna már állt.

A második katonai térkép szerint a hagyományos településszerkezeten belül a telkeket már sűrűbben beépítették, és a határoló utcák külső oldalai is beépültek. Ebben az időben egy fejlesztési területtel, egy sűrű beépítésű, kisméretű, tervezett, kertek nélküli telkekkel, ill. tömbbel bővül a város a keleti városrészben.

A harmadik katonai felmérési térképen sem tapasztalunk lényeges változást, de a Kis- és Nagyszőlő főbb útjainak, azaz határainak ritkább beépítése elkezdődött. A beépített főút mentén a központban már nagyobb meghatározó épületeket láthatunk, de a piactér lehatárolása is karakteresebb. Ebben az időszakban a tanyai földek már jelentős számban megjelentek, kialakul a város kiterjedt tanyavilága.

A Tisza folyó meghatározó szakaszainak szabályozása és a vízrendezések, vízlevezetések hatására az északi határban egyre kisebb vízfelületeket találunk. Ezzel együtt növekszik a rétegelt és meghatározó lesz a szántóterület is. Itt is megjelennek a tanyák és a mai egyéb belterületek: Balla, Szakállas-pusztá és Surjány-kert, melyek beépítése is megkezdődik. Ültetett erdőszínteket is találunk, melyből a Karancs-erdő ma is a város tüdeje.

A következő hiteles térkép már sikeres évtizedeket, a népesség meghatározó gyarapodását követően készült, így már együtt láthatjuk a város jelentős fejlődését.

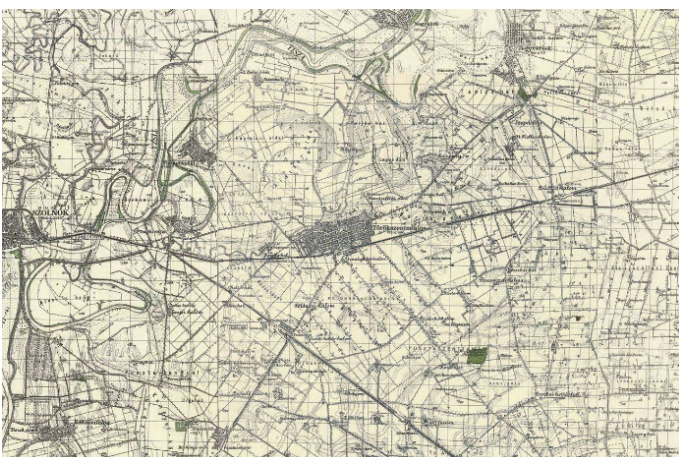
A Kis- és Nagyszőlő szinte teljességgel beépült. Ez a településszerkezet eltér a mezővárosok jellemző telekalakításaitól. Az igen sajátos úthálózata a szőlőskertek idején kialakult közlekedési hálózathoz igazodik, illetve ezeket azzal közel párhuzamosan feltároló utakkal alakítják ki.

Második Katonai felmérés (1806-1869)

Harmadik Katonai Felmérés (1869-1887)

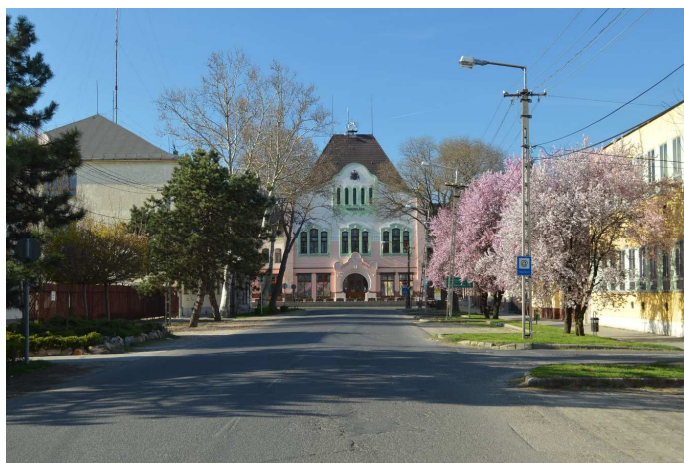
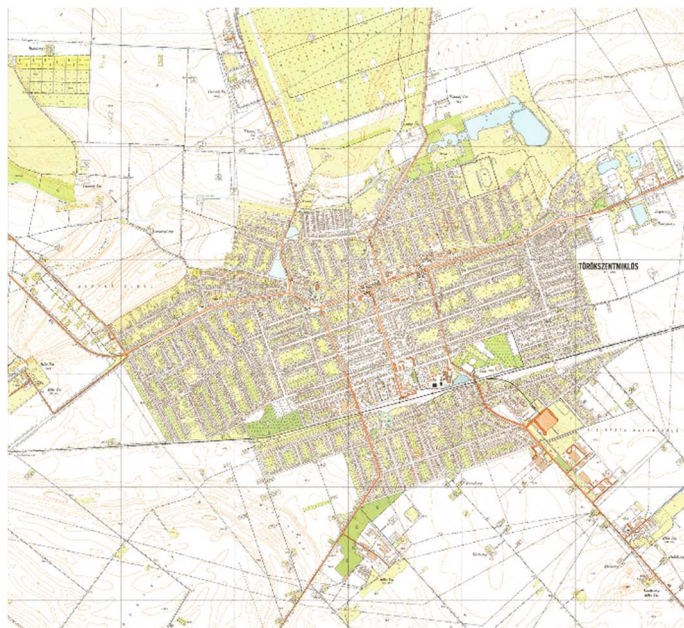

Magyarország Katonai Felmérés (1941)

Ebben az időben indult el a volt Tinóka ér északi oldalának, az ún. Partalja, a két felekezeti temető melletti terület, a keleti városrész bővülése, de a vasút déli oldalán is elindul a beépítés. A szőlőkön kívüli utcaszerkezetek igazodnak a kialakult mezővárosi szabályos telekalakítási struktúrához, de itt már kisebb telkekkel. A tanyák száma és helyszíne is bővült.

A XX. század második felében az előző fejlesztési területeket tovább bővítették, különösen északon a strandfürdőhöz kapcsolva, később a Táncsics úttól keletre és az Alatkai út két oldala is bővül. Meghatározó a város területi bővítése a déli, vasúton túli településrészen. Itt lakó és ipari-gazdasági területeket alakítottak ki. Az 1960-as évek közepéig számtalan szórványtanya és tanyaegyüttes zöld környezetével még meghatározója volt a külterületi tájnak.

A város első meghatározó épületei a templomok, melyek ma is jellegzetes pontként emelkednek ki a terjengős, alacsony beépítésű, alföldi, kisvárosi tájból. Így a városba érkező látogató távolról felfedezheti a két pólusú várost. A két nagyságrend között az ipari létesítmények építményei /kémény, siló/ és a víztornyok emelkednek ki, de a lakótelep-szerű épülettömegek is meghatározók.

A XIX. század közepén elindult dinamikus, nagy léptékű fejlesztéseket segítette az egyházi és a világi nagybirtokosság mellett a betelepülő mezőgazdasági szakemberek, iparosok, kereskedők és igazgatási szakemberek szellemisége.

Ekkor indult el a városias fejlődés, holott a település nagyközségi státusban volt.

Az ipari, feldolgozóipari fejlesztésekkel párhuzamosan a városközponti építkezések is felgyorsultak.

A kor építészeti eredményei ma is meghatározói városunknak. A népi építészet mellett megjelentek a városias polgári lakóházak, melyek a főútnak a városközpontához közeli szakaszain és az Almásy úton helyezkednek el. Az általában földszintes, magastetős épületek mellett a századfordulót követően már egy-két kétszintes épületet is láthatunk.

Az épületek mindegyike utcavonalra épül, telepítése a szűkebb központi területen szabadon álló, de meghatározó a zárt sorú, hézagosan zárt sorú és oldalhatáron álló is. Az épületek a stílusok jegyében díszítettek, mely elemek a jelentősebb lakóházaknál is megjelennek. A klinkertégla homlokzatokkal, homlokzati betétekkel rendelkező épületek, egy igényes, tartós architektúrát hoztak létre.

Az 1960-as éveket követően a mai napig tart a városközpontnak a városiasodás jegyében történő átépítése. A városközpont rehabilitációja helyett részben a fejlesztési koncepciókat is megelőző bontások után az új építések, a foghíjak beépítése szintszámban és telepítésben eltér az igényes kisvárosi hangulattól, nincs harmóniában a történelmi épületekkel.

Az újratelepítést követő tizedekre osztással telepített területeken a szabályos, derékszögű utcaserkezet azóta is változatlan. A kisvárosias, részben kertvárosias, már-már falusias hangulatú földszintes, magastetős épületek széles telekre, utcavonalra épített lakóházak együttese.

A mezővárostól eltérő település-szerkezettel kialakult Alvéget, meghatározóan a Szőlők területét lefedő falusias beépítés, a földszintes, magastetős, ritkán tetőteres, utcavonalra épített telepítés jellemző, alacsony ereszmagasságú épületekkel.

A tizedekhez közvetlen kapcsolódó területeken azzal azonos, de kisebb telekméretekkal kialakított telkek házai telekhatárra, ritkán előkerttel, kertes és falusias jellegű beépítéssel, földszintes, magastetős kivitelben épültek. A távolabbi bővítések telekalakításai és településkarakterei is ezzel megegyezők, de az előkertes beépítés már meghatározó.

A 60-as évektől megjelent, általában négy – ötszintes épületek elszórtan helyezkednek el. A város központi területeit érintő lakótelep-szerű beépítések a településszerkezetre kedvezőtlenül hatottak.

A nagyobb telkeken, de általában is a korábban honos háztáji állattartás mára megszűnt, illetve csak elvétve található. Ez talán kedvező is, de a konyhakertek, főleg a gondozottak száma elenyésző. A nyírt gyepes díszkert-szerű udvarok is jelen vannak, de mivel nem tradíciókra alapozott tudással alakítják, így jellemzően tájidegen növényfajokkal jelenítik meg, jobb esetben gyümölcsfákkal beültetve. Ettől kedvezőtlenebb az elhagyott gazos udvarok meghatározó száma, ezek közül több ház eladó. A város ipari-gazdasági övezetei, az Ipari Park – környezetvédelmi szempontból kedvezően – a város déli határában helyezkedik el. Ez az ipari terület több mint ötven éve, ha nem is az elvárt ütemben, de fejlődik, bővül. /Az északnyugati belterületi városhatáron kívül az elkerülő főútra telepített üzem-együttes tájsebként jelenik meg./ Az elkerülő útnak a város belterületéhez közvetlen kapcsolata nincs.

A város belterülete zöldfelülettel, fásítással jól ellátott. A tervezett szabályos településszerkezet a széles utcákkal lehetőséget ad fásításra és útpadkákon túli zöldfelület kialakítására. A korábbi burkolt piactér 90 évvel ezelőtti fásítása mára a városközpont üde zöldfelülete. Meghatározó zöld felületeket a tavak és feltöltött volt tavak környezetében találunk, valamint temetőink is intenzíven fásítottak. A nagyméretű telkekből adódik a telkek belső felületének kertszerű művelése is. Kisebb teresedések kialakítása rendezése folyamatosan fejlődik, bővül a városban.

A külterület a széles vertikumú mezőgazdaság helyszíne, ugyanakkor a szántókon meghatározó a monokultúrák létezése. A beépítésre nem szánt külterületen a táj évszázadokon át változott, átalakult, vízfelületeket és a legelő-rét felületeket felváltották a megművelt szántók.

Több major, állattartó telep és mezőgazdasági telephely található a kora és régmúltból, de megújulva és bővítve.

ÖRÖKSÉGÜNK

„Az építészet a civilizáció bölcsője, de egyben oka is.”

3.1 TELEPÜLÉSKÉPI SZEMPONTBÓL MEGHATÁROZÓ ÉPÍTÉSZETI MŰEMLÉKI, TÁJ ÉS TERMÉSZETI ÉRTÉKEK, TELEPÜLÉSKÉPI JELLEMZŐK

A település lakója települése közösségéhez lelki, szellemi és kulturális öröksége által kötődik. Ezt a kötődést hordozza a táji és tárgyasíjta épített környezetünk múltja és jelene.

Természetesen örök időkre nem őrizhetünk meg mindent, de a közösség számára meghatározó gazdag múltunkat tükröző értékeinket az utókornak épségben kell átadni.

Amennyiben a jelen jól illeszkedik örökségünkhöz, ha a múltból merítve tudunk építeni, környezetünket alakítani, akkor tud a város a jövőben is méltó módon tovább élni. A hagyományaink megismerése, befogadása identitástudatunkat erősíti, ezzel a tudással tudunk generációkon át ellenállni a kísértéseknek.

Törökszentmiklóson két országos védettséget élvező épület, illetve épületegyüttes található. Ugyanekkor a XIX. század közepétől elindult dinamikus fejlődés építészeti eredményei ma is meghatározók városunkban. Ezt a világi és egyházi birtokosság szemlélete tette lehetővé. Ezt a megmaradt örökséget kell nekünk továbbadni és gyarapítani.

3.2. MŰEMLÉKEK

Református templom, Kossuth L. út 114. sz.
3576 hrsz.

A templomot a betelepülést követően 1726-ban épített templommal szemben, 1787-89 között emelték. A késő barokk stílusú templomot a Szentháromság egy Örök Isten tiszteletére szentelték fel. Egyhajós, poligonális záródású, egyetlen homlokzati tornyos templom. A torony visszalépő, legfelső szintje körül tűzkiáltó erkély van, amelyet a templom 1882. évi megújításakor alakítottak ki. A keleti és nyugati oldalán ezt a hajót bordás álkeresztboltozat fedi, három oldalon karzattal. Berendezései a XVIII. században készültek, jelenlegi orgonája 1905-ből való.

A templom jól karbantartott, folyamatos felújításokkal őrzi megfelelő állagát, annak ellenére, hogy folyamatosan kitett a nagy forgalmú főközlekedési út hatásainak. Udvara, templomkertje rendezett, változatos művészeti és népművészeti alkotásokkal gazdagított. Udvara zárt, de egy oldalról belátható. Az 1980-as években épült buszpályaudvar és lelkészlakás elhelyezése – a templomkert csökkentésével és rálátási korlátaival – nem kedvező.

Almásy kastély együttese: Szenttamás

A kastélyt a várost újratelepítő II. Almásy János leszármazottja, dr. gróf Almásy Imre építtette. A kastély több ütemben épült meg, 1891 és 1893 között a földszintes nyugati szárny, az emeletes rész pedig valamikor 1900 környékén készült el. A neoklasszicista, eklektikus stílusú kastélyt 1901-ben az emeletes főépületrészhez csatlakozó kápolnával bővítették.

A régi keleti szárny kelet-nyugati irányba néző homlokzatai kúriaszerűek. A nyugati homlokzat középen rizalitszerűen kiugró magasított tetőzettel készül. A terasz kialakítása a nyaralóépítészetre is utal, szerkezeti könnyedsége látványos. A keleti fa tornác később épülhetett. Az udvart lezáró belső merőleges szárny keletkezési ideje nem ismert.

Az egyemeletes, kontyolt nyeregtetős, sarokrizalitós épület ablakrendje 2-2-2. A sarokrizalitok földszinti része jobban előreugrik, ezáltal az emeleten teraszok képződnek, melyeket bábos mellvéd övez.

A régebbi és az újabb kastélyépületet faszervezetű, nyitott folyosó köti össze. Az emeletes főépület keleti homlokzatához csatlakozó egyhajós kápolna a nyolcszög alak három oldalával záródó szentéllyel épült. A kastélyegyüttest egy 11 hektáros park veszi körül, amely ma helyi jelentőségű, korábban megyei védettségű természeti terület. A kastélypark bejárati kapuzata négy pillér között elhelyezett kovácsoltvas kapuból és a nyugati oldalán egy hagymasisakos toronyból áll.

A kastélyegyüttes telkével szomszédos területen szintén műemléki védelem alatt álló istálló nyeregtetővel fedett, téglarchitektúrás épület.

A védett épített és természeti együttes kiterjedt műemléki környezetével is védi az Almásy örökséget.

3.3. HELYI ÉRTÉKVÉDELEM

Törökszentmiklós városban a XIX-XX. század fordulója előtt és után épült több helyi védelemre méltó épület található.

Ezek a helyi egyházi és polgári épületek a kisvárosias építészet jellegzetességeit hordozzák. Ezen stílusok díszítőmotívumai az alföldi mezővárosokra jellemző kivitelben készültek. Több épület és környezetük országos műemléki védelemre érdemes szintre emelhető. A népi építészet lakóházait mára már átalakítva láthatjuk. A letűnt, veszendő világ megmaradt darbjait is értéknek kell tekintenünk.

A helyi védettségről, épített örökségről eddig csak néhány épület esetében határozott az önkormányzat.

3.3 ÉPÜLETEK

- Városháza, Kossuth Lajos út 135.

A XX. század elején épült (1909), szecessziós stílusú, szabadon álló, utcavonalas beépítésű, egyemeletes, téglalap alaprajzú, utcával párhuzamos gerincű, nyeregtetős épület. Utcai főhomlokzata sarokrízalattal és hangsúlyos középrízalattal készült. A rizalitok – különösen a középső – díszes oromfalas kialakításúak, tetőgerincük megemelt.

Az önkormányzat, illetve hivatala 2013-ban kapta vissza a városházát. Előtte felújították, alapos előkészítést megelőzően a nyílászáróinak cseréje és belső kialakítása méltó a hely szelleméhez. A homlokzat minőségi megújítása és héjazatának cseréje a későbbiekben indokolt lesz.

- Tűzoltótorony, Kossuth Lajos út 135. /Városháza udvar/ 1896-ban épült. Háromemeletes, nyerstégla toronyépület, az újraalakult helyi Tűzoltóság egyik épülete.

- Volt Királyi Járásbíróság /ma gimnáziumi kollégium/ Kossuth Lajos út 133 sz.

Az 1927-ben épült neobarokk stílusban. Szabadon álló, utcavonalas beépítésű, egyemeletes /kiemelt alagsorral/, H alaprajzú, középrizalitos, nyeregtetős épület. Az utcai főhomlokzaton, a szélső épületszárnyakon és a középrizaliton díszes attika, a középrizalit emeletén a két szélső ablak balusztrádos falfülkével, középmegüresedett falfülke /Justitia nem védi a várost/.

- Víztorony: Kossuth tér, 3586/1 hrsz.
1926-28 között a bazársor – csarnokaija épülettel együtt építtette a város. Az akkori piactéren fűrt kutak és tározók vizének városi hálózatának ellátására szolgált. Kb. 1977-ig volt üzemben. A hazai vasbeton építészet, ha nem is legkiemelkedőbb, de igen meghatározó építménye a törökszentmiklósi Lipták János tervei alapján és kivitelezésében készült. Az I. világháború utáni infrastruktúrafejlesztés kiemelkedő létesítménye. A város nemrég kapta vissza tulajdonába az elhanyagolt, felújításra szoruló építményt. A templomok mellett, a város harmadik meghatározó jelképe is!

Általános iskola utcai szárny Petőfi u. 52.

Helytörténeti Gyűjtemény, Almásy út 20.

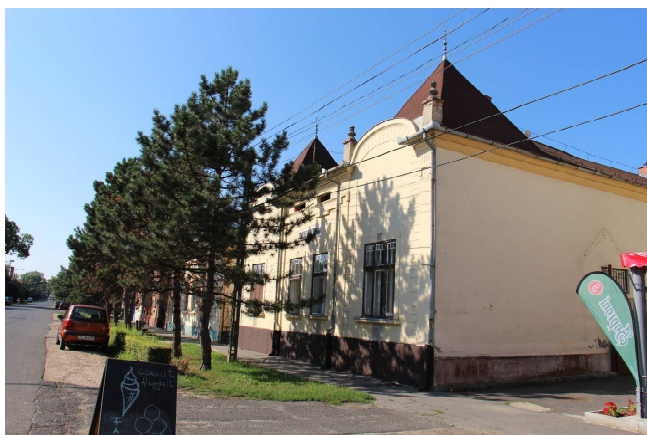
3.5.2 HELYI VÉDETT ÉPÜLETRÉSZEK: UTCAI HOMLOKZAT

Galambos villa, Alatkai út 3.

Családsegítő Központ, Almásy út 25.

Idősek otthona, Almásy út 23.

Csarnokalja-bazársor, Kossuth tér

Óvoda /ikeróvoda egyike/, Hunyadi János út 14.

3.4. TELEPÜLÉSSZERKEZETI VÉDELEM - KISSZŐLŐ

A Kisszőlő területe: A valamikori Kisszőlő teljes területével megegyező Erdős Imre út az „ördöglejárástól” – Pázmány Péter út átkötő szakasza – Vörösmarty út – Szolnoki út – Kossuth Lajos út által bezárt tömbhatár. Magában foglalja a Budai, a József Attila és a Pázmány Péter utcákat. A terület meghatározó része a XX. század első felében épült be, de „településvonatkozásban” a változatlan szőlőskerti utca struktúra miatt archaikus elemnek tekinthető. /javasolt: telekalakítás, tetőhajlásszög, gerincirány, előkert, utcai homlokvonál-szélesség, anyag- és színhasználat meghatározása/.

3.5. MEGHATÁROZÓ EGYÉB ÉPÜLETEINK

A tulajdonosokkal történő támogató együttműködés esetén az alábbi épületek, akár mindegyike védelemre érdemes.

3.5.1. EGYHÁZI ÉPÜLETEINK

Kálvária kegytemplom

volt római katolikus leánynevelő intézet – Zárda épület

Szentháromság Római Katolikus Főtemplom

Római Katolikus Plébánia

Kálváriai iskola, plébánia és idősek otthona volt

Református lelkeszi hivatal

Kutas Bálint utcai református könyvesbolt

Református iskola: Bethlen út

Református iskola: Kossuth Lajos út 103.

3.5.2. KÖZÉPÜLETEINK:

Kiskúti iskola, Hunyadi tér

volt Népbank épülete

Klebersberg iskola I.: Barta

Klebersberg iskola II.: Balla

Vasútállomás épülete I. volt indóház

Vasútállomás épülete II. jelenlegi

Étterem, volt Pánthy téri Hangya szövetkezet székháza

volt Nemzeti Szálloda, művelődési ház, zeneiskola

Óvoda /ikeróvoda egyike/ Arany János út

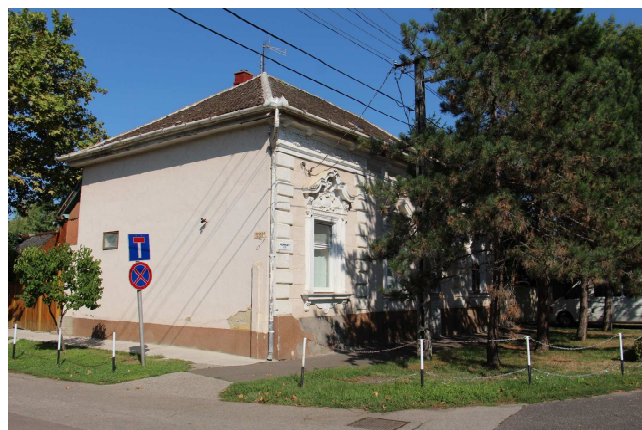
Petőfi Iskola /udvar/, tornaterem

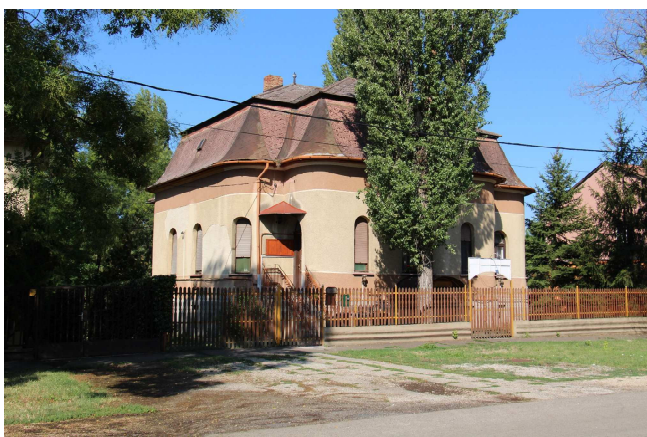
3.5.3 TÉGLA HOMLOKZATÚ HÁZAK /UTCAI HOMLOKZATA/

3.5.4 JELLEGZETES POLGÁRI LAKÓHÁZAK ÉS ÜZLETEK

Mezőgazdasági üzemek majorjainak istállóépületei /történelmi istállók/

Népi építészeti lakóházak

Egyéb belterület népi lakóházainak homlokzata /Balla/

Haranglábak

Egyéb ipari emlékeink

Galambos malom belső épülete

Villanytelep /szállító híddal/

Téglagár

3.6. JELENTŐSEBB SZOBROK ÉS KERESZTEK

Kossuth-szobor

I. világháborús emlékmű

Nepomuki Szent János-szobor

Szeplőtelen Szűz Mária-szobor

Szeplőtelen Szűz Mária-szobor

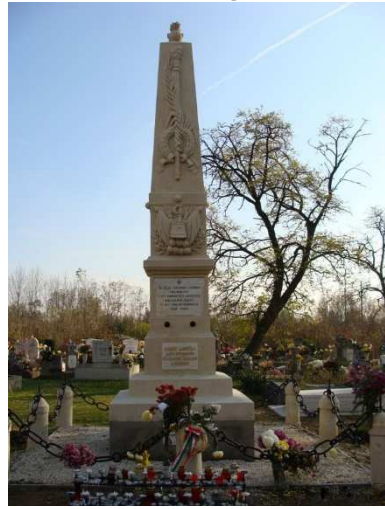
Szentháromság-szobor

Kálvária kereszt

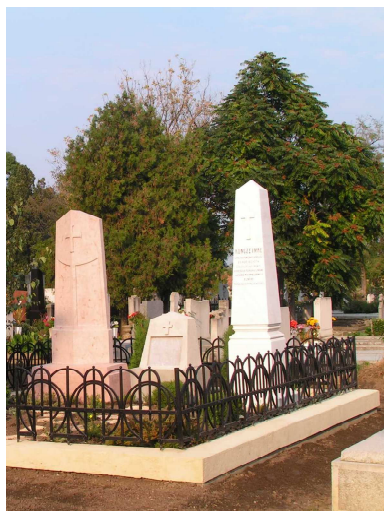

Bálai kereszt

1848-as emlékmű
www.kozterkep.hu

Temetői keresztek, síremlékek

Belterületi településhatár keresztek

3.7. JELENTŐSEBB KÖZTÉRI ALKOTÁSOK

A védett épületek és területek mellett méltó módon kell fenntartani a településrészek hangulatát befolyásoló, arculatát meghatározó szobrokat, köztéri alkotásokat és egyéb emlékeket is.

Mindszenty-emlékmű

Trianon-emlékmű

56-os emlékmű

Országzászló
kosakaroly.hu

II. Almásy János városalapító

Díszkút bronz alkotással

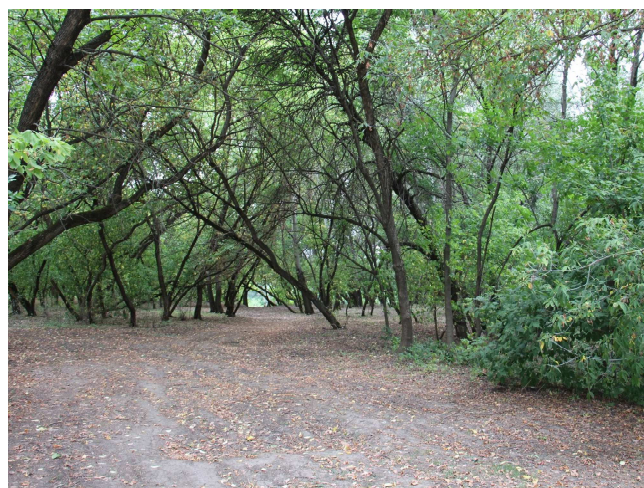

3.8. TÁJJELEMLZŐK, TÁJÉRTÉKEK

Törökszentmiklós az Észak-Alföldön a Nagykunság szélén helyezkedik el, de nem tartozik a nagykun területhez. Északon a Tisza és Szakállason a Holt-Tisza határolja. Közigazgatási területe a Közép-Tiszavidék középtáján fekszik. Északon a Szolnoki ártér kistájon, középső és déli területei a Nagykunság Szolnok-túri síkságon terül el. A déli területen, kelet-nyugati irányban egyenes medervonallal halad át a Nagykunsági főcsatorna. A Tisza hullámtere országos védelem alatt áll, a Közép-tiszai Tájvédelmi Körzet része. A védett természeti terület értékét különösen madárvilága növeli.

Szenttamáson a 11 hektáros kastélypark korábban megyei természetvédelmi terület volt, a védettség fenntartásáról, a helyi jelentőségű védettségéről 2007-ben döntött a város. Az országos és térségi ismeretterjesztést segítené a park faegyedeit ismertető kiadvány készítése.

Védett természeti emlékek a megmaradt kunhalmok /20 db./ és határdombok, amelyek egy része már roncsolt. Település- és birtokhatár-keresztek meghatározó számban maradtak meg, melyek útbaigazítanak bennünket az agrártájban.

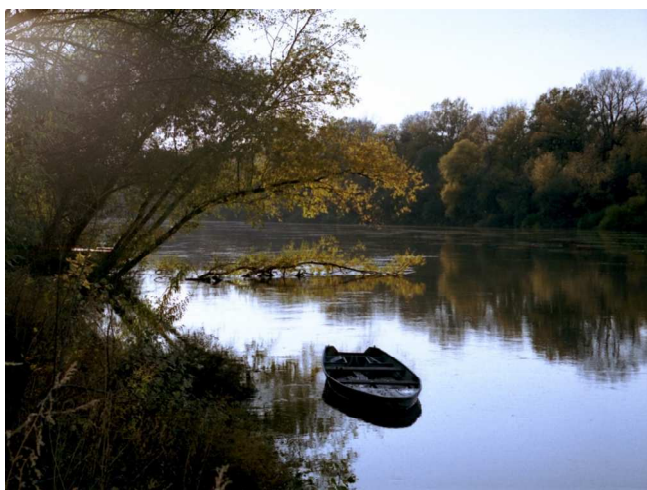

Európai jelentőségű /NAT 2000/ területek, a különleges madárvilág sokfélesége, lelőhelyek sokasága és egyéb tájértékek teszik változatossá, egyedivé a település határát. Értékes tájelemek a változatos mezőgazdasági táblahatárok, fasorok és erdős felületek. Igen sajátos a Sóút (volt országos főút). Szuritól kivezető szakaszának, az úgynevezett széles útnak a faállománya.

A külterületi tájban végzendő feladataink a védett egyedi táj természeti értékeinek fenntartása:

- a helyi védettségű természeti terület növénytakarú rekonstrukciós terv alapján tartható fenn
- rálátást biztosítani egy-egy szép formájú fára, facsoportra
- kilátást biztosító területen ne építkezzenek, ne kerüljön oda fasor
- gazdagítani a külterületet, fasorait szélesebb erdősávok és cserjék telepítésével
- madár és rovar élőhelyek fenntartása
- őshonos telepítések, tájidegen egyedek kizárása
- a mezőgazdaság és tájkörnyezet harmóniájának megteremtése

A külterületen található keresztek is egyedi tájértékek. Országos védettséget élvez a 20 kunhalom, kiemelt régészeti védettségű a Tere-halom. A Hortobágyi Nemzeti Park előírásait és a Corvinus Egyetem tájrehabilitációs tanszékének Egyedi tájérték-kataszter ajánlásait táj- és környezetvédelmi szempontból figyelembe kell venni.

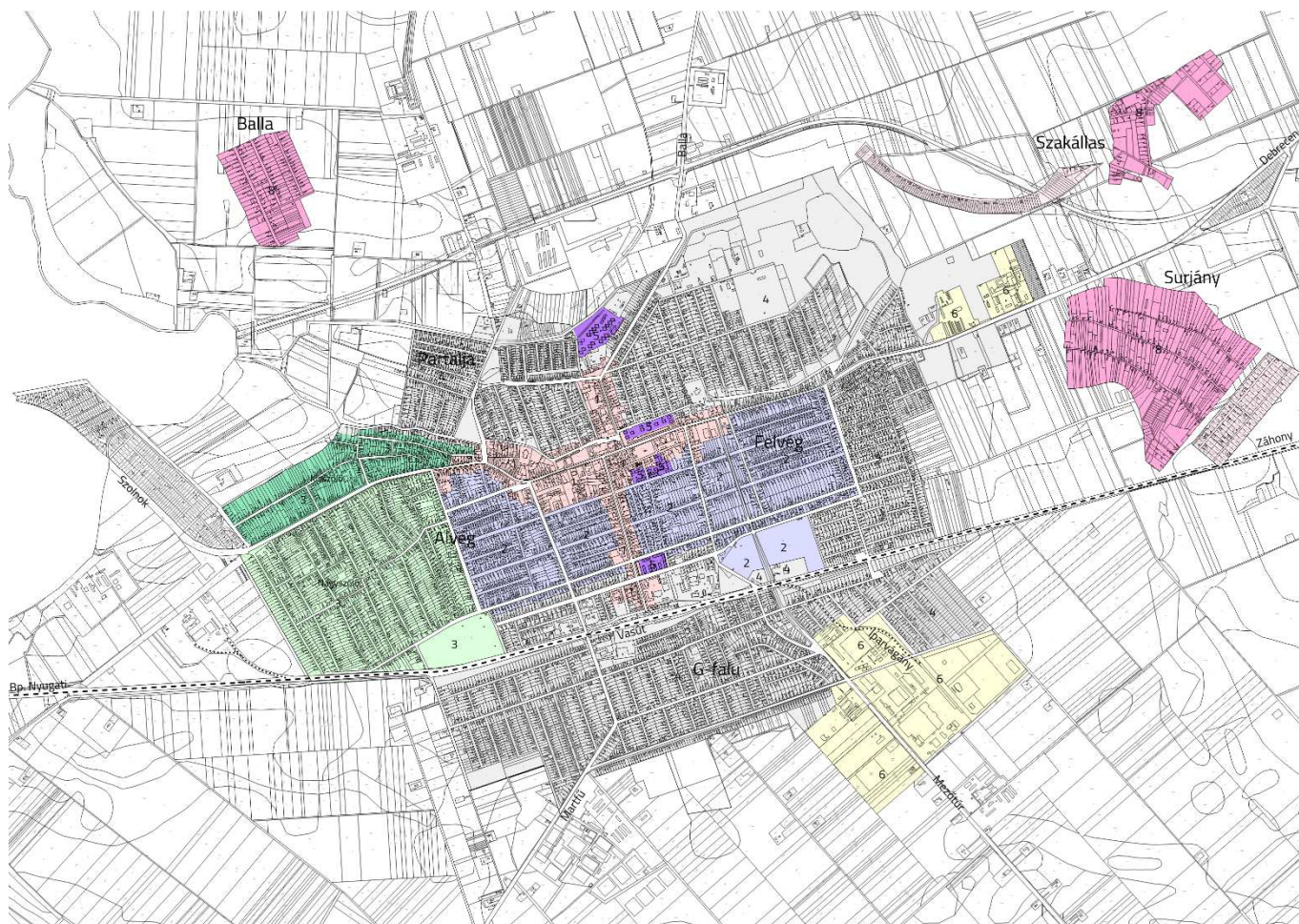

Törökszentmiklós – Kultúrtörténeti Egyedi Tájértékeinek Katasztere, Corvinus Egyetem

TÖRÖKSZENTMIKLÓS – TELEPÜLÉSRÉSZEK

4

1. településközponti terület
településképi szempontból meghatározó
2. hagyományos tervezett mezővárosi lakóterület
településképi szempontból meghatározó
3. hagyományos falusias lakóterület /Alvég – Szőlők/
településképi szempontból meghatározó
4. egyéb lakóterületek
5. lakótelep-szerű beépítésű terület
6. ipari – gazdasági terület
7. beépítésre nem szánt terület
8. egyéb belterületek /Balla, Surján, Szakállas/

forrás: Google Map

4.1. TELEPÜLÉSKÖZPONTI TERÜLET

Törökszentmiklós egyközpontú, mint minden hasonló nagyságú kisváros, de a vallási felekezeti elkülönülés miatt kétpólusú is. Ez a kétpólusúság karakteresen jelen van. Ugyanakkor a két pólus egyházi és oktatási épületei közötti területek kereskedelmi, szolgáltató és igazgatási épületekkel épültek be. Így a két pólus és a közöttük lévő beépítés – a városháza is itt épült /a korábbiak és a mai is/ – egy egységes főútra szerveződő központot hozott létre. A vasút korabeli jelentősége, immár 160 éves jelenléte, a várost újraalapító család építkezései és a telepítéskori tizedosztás határa, amely egyben felekezeti határ is volt, meghatározta, hogy a mai Almásy út, a város belső főútja a városközpont részévé vált.

A két pólus közötti városi és egyházi közösségi célú épületek építése XI-XX. század fordulójára tehető. Az egyházi, oktatási, intézményi és kereskedelmi épületek meghatározó számban a vidéki szecesszió jegyében születtek, de megtaláljuk a romantika időszakának neobarokk és egyéb stílusait, valamint eklektikus stílusjegyeket hordozó épületeket is. Itt a kétszintes, magastetős épületek kiemelkednek a földszintes építés mellett. Ezen korszak épületei határozzák meg ma is a település, illetve településrész karakterét. Az épületek utcaszakaszonként és azon belül is változó, szabadon álló, zárt sorú és oldalhatáron álló, de akkor még egységesen utcafrontra telepítve épültek.

A városközponti két pólus kiemelkedő magasságú templomaitól kifelé vezető utak mentén földszintes, magastetős, tekintélyes polgári és módos gazdák lakóépületei, valamint kereskedelmi és vendéglátó épületek utcafrontra és oldalhatárra telepítve épültek.

A városközpont másik meghatározó utcája az Almásy út leginkább őrzője a helyi hagyományos utcaképnek, a kisvárosias hangulatnak. Erre a területre is a módosabb polgárok és tisztviselők építettek, de egyes intézmények és szolgáltatások épületei is itt épültek. A földszintes, magastetős épületek díszes homlokzattal és oromzattal készültek, melyek ma is színfoltjai az utcának. Az 1920-as években itt is megjelentek a villaszerű épületek. Az épületek meghatározóan oldalhatárra telepítettek. A szűkebb központi területen kívül épült több lakó- és egyéb épületeken is megjelennek a szecesszió stílusjegyei.

A Kossuth tér – korábban piactér – belső keleti és déli határainak a térfalas kialakítása is megszűnt. A térhez kapcsolódóan a református templom környezetének beépítése a földszintes lapos- és magastetős épületekkel kedvezőtlenül alakult, bezárta a templomkertet.

A városközpont meghatározó eleme lett a főút mentén épült többszintes, lapostetős szalagház, ugyanúgy az Almásy úton is, melyek lehatárolják a lakótelepeket és keretezik az utcaképet, viszont markánsan megtörik – a már-már nagyvárosias jellegű tömeg és színtszám miatt – a kisvárosias hangulatot. A bontások után a tömbtelkeken épített egyéb többszintes (2-5) beépítések /lapos és magastetős épületek/ az utcavonaltól eltávolodva megbontják az egységes települési szövetet.

A rendszerváltoztatást követően a kisvárosi központot érintő meghatározó méretű új kereskedelmi létesítmények önmagukban építészeti kialakításukkal még befogadhatók, de telepítésükkel nem illeszkednek és nem harmonizálnak a környezetükkel.

A fejlesztéseket az értékelvűség helyett a haszon- és érdekelvűség határozza meg.

4.2. HAGYOMÁNYOS, TERVEZETT MEZŐVÁROSI LAKÓTERÜLET

A település meghatározó részei a betelepítést követően létrehozott, tervezett, szabályos derékszögű telektömbök.

A kezdetekben valószínűsíthetően útra merőleges, nyeregtetős, két-, majd három-négy-osztatú népi lakóházak épültek. Később megjelentek a módosabb gazdák úttal párhuzamos, és „L” alakú váltott nyeregtetős lakóépületei. Az eltérő tetőforma ellenére is egységes tömeggel épültek, a széles telekadottságok miatt még ma is kiegyensúlyozott jó ritmusú utcaképet mutatnak. Ehhez a szabályos utcaszerkezethez közvetlen kapcsolódó beépítések igazodtak a tizedosztásoknál létrejött tömegformákhoz.

Legjellemzőbb egységes tetőhajlásszög $37,5^\circ$ – $42,5^\circ$ közötti valósult meg. A törést az egyes utcaszakaszokat érintő telekalakítások /telekosztások és összevonások által/, valamint az előkertek beépítések okozták. Az eredeti oromzatok már eltűntek, de egy-két fennmaradt jelrendszere máig beszél a múltról. A tetőhajlásszögek a rendszerváltoztatásig egységesen követték a tradíciókat, ekkor azonban a széles épülettömegekkel aránytalan magas gerincmagasságok jöttek létre.

A tömböket feltáró utcákat, az akkor még művelt, nagyméretű kertek végeiből /anyagnyerőhelyek is/ a Pánthy és Almásy utak között, részben az akkori gazdasági és politikai elit részére alakították ki. Későbbi utcanyitások a Rákóczi és a Hunyadi utcáról történtek. A feltárt utcák első ütemei még az ún. kockaházak, majd tetőteres időszakban épültek be. Itt még a mai trend nem jelent meg.

A feltárt tömbök szabályos derékszögű, párhuzamos utcákkal, földszintes és kétszintes magastetős beépítéssel illeszkednek a kisvárosias jelleghez, mind a központi területhez, mind a mezővárosi településrészhez.

Szabályozás nélkül, önszabályozással létrejött egységes, de mégsem egyforma tömegek mellett az anyaghasználatra a természetes egységes, helyben előállítható, beszerezhető anyag használata volt a jellemző. Kertvégekből vagy anyaggyödrökből földfal, téglagyárakból téglák és cserép, valamint megjelentek a vasszerkezetek, melyeket a helyi Ekegyárban és helyi kovácsoknál készítettek.

4.3. HAGYOMÁNYOS FALUSIAS LAKÓTERÜLET /SZŐLŐK/

A szőlős dűlők nyomvonalán sajátos utcaszerkezet alakult ki, keskeny és tört vonalvezetésű utcák, melyek a XIX. sz. végétől a XX. sz. közepére épültek be. Az egyszerű kétszlatú, alacsony belmagasságú prэшázakat – ezeket mára lebontották /1 db található/ – követően egy ideig hasonló, de három osztatú népi parasztházak épültek. A hatvanas évektől ezek is átépülnek, a frekvenciáltabb útvonalak mentén és csomópontokban a tehetősebb, igényesebb családok építkeztek. Az utcára merőleges, nyeregtetős ($37,5^\circ$ – $42,5^\circ$) lakóépületek egyszerű deszka, vagy vakolt oromzattal, alacsony ereszt és gerincmagassággal épültek. Az épületek elé nyitott veranda /gang/ épült, toldott tornácok megnevezés az elfogadott fa vagy téglaszlopokkal, melyet az utcáról karakteres „kiülő” kapu és falazott pillér zár le. A komfortosítások során a gang egy részét vagy teljes hosszában beépítették és szélesítették. A főúthoz és az előző időkben már betelepült részhez kapcsolódó területeken a mezővárosi részterületen jellemző tömegformával találkozunk. Ezzel arányos és hangulatos ritmussal egységet alkotnak. Amikor a hagyományos forma nem volt divat, de szégyen is volt, akkor a még beépítetlen és átépített házak helyére már az adott időszak trendjei szerint építkeztek és alakították át a lakóépületeket /„kiegyenesítették”/, de továbbra is földszintes, magastetős kivitelben. Napjainkban fokozódtak a beékelődött „egyénieskedések”. Az itt lakók és más településről, településrészekről érkezők által épített kirívóan nagy tömegű épületek zűrzavaros utcaképet hoztak létre. Az utcaszerkezet egy-két kisebb, de illeszkedő tömbfeltárás ellenére változatlan maradt. A Kisszőlő településszerkezete még érintetlenebb, de a Nagyszőlővel azonos karakterekkel rendelkezik.

4.4.

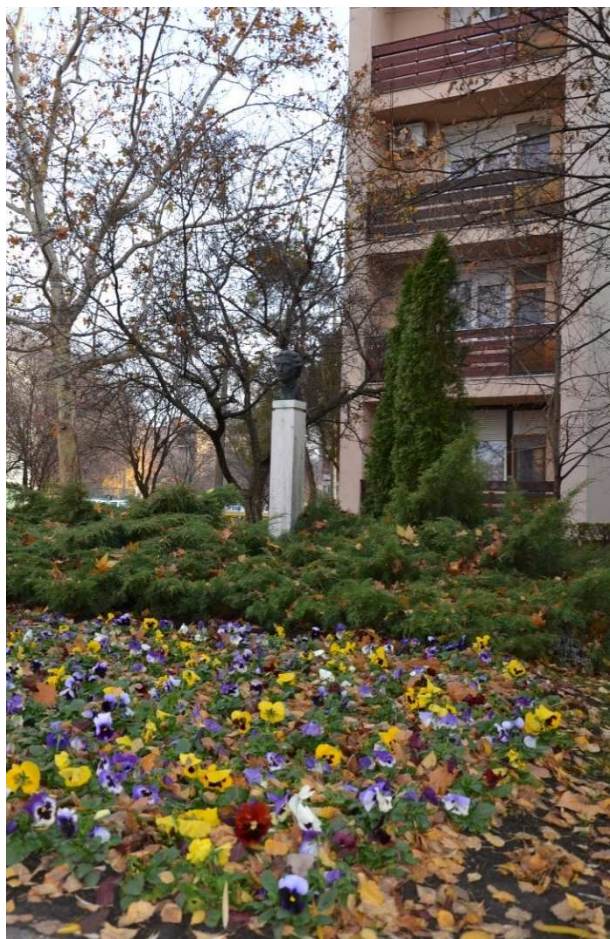
A II. világháború utáni településrészek és a háború előtti utolsó években kibővített területek épületei földszintes, kertvárosias jellegű oldalhatáron álló, részben előkertes és magastetős kivitelben épültek. Tömege és tetőformája az adott időszak „divatját” követi. Az első időszakban a háborút követő beépítések a korábbi korok kisebb épülettömegével, de nem oromfalasan, hanem kontyolt nyeregtetős kivitelben épültek. Ezt követően a racionális szerkezetű és anyag-felhasználású sáttetős /kockaház/ karakter típus volt a jellemző. A településbővítések utolsó időszaka az 1990-es évek végén záródott le. Itt a kockaházakat is meghaladó méretekké tetőteres épületek épültek. Kontyolt, nyeregtetős, úttal párhuzamos és útra merőleges oromfalas tetők egyaránt megtalálhatók. Ehhez a településkarakterhez illeszkedőnek tartjuk az újabb településrészekhez kapcsolódó, korábban részlegesen beépített utcaszakaszokat is. A város rekreációs területe a strandfürdő és a sporttelep, mely önálló üdülőövezetbe nem illeszthető.

Az úgynevezett „szoc.polos” időszakban épült lakóházak egyszerű földszintes, magastetős, útra merőleges, nyeregtetővel illeszkedtek környezetükhöz, de alacsonyabb igény szintjük és későbbi fenntartási problémák miatt avulásuk gyorsabb, mint általában a lakóházaké. Az elhagyott udvarok egy meghatározó része a szociálisan hátrányos családoknál tapasztalható. A keleti városrészben lerombolt lakóházak is rombolják a harmonikus városképet.

4.5.

A településközponthoz kapcsolódó lapostetős, négy-ötszintes pontházak és több lépcsőházas tömbépületek lakótelepszerű együttese nagyvárosias hatást keltenek. A földszintes beépítésre rátelepítve megbontják a településrész karakterét. A lakótelepnek nevezhető Fáy lakótelep a település északi határában ötszintes, lapostetős tömbépületi egységes és egyszerű, hangulatos környezettel, zöldfelülettel épültek. A városszerkezetre nincs kedvezőtlen hatással, talán a földszintes, kertes lakóövezetre történő „ráépítése” a táji környezettel történő átmenetet befolyásolja hátrányosan.

4.6.

A korábbi belterület határán, illetve azon kívül létesült ipari, gazdasági területek a kiterjedtebb belterület részévé váltak, a későbbi beépítések, új beépítésű lakóterületek a városszerkezetbe zártak. Tevékenységük – az öntödei gyáregység kivételével – mára korlátozott, átalakult rendeltetéssel működnek és környezeti hatásaik csökkentek. A 60-as években telepített Finommechanikai vállalat, majd a Mezőgép kihelyezése /és áthelyezése Szolnokra/ által kialakított ipari terület a 46-os főút mellett környezetvédelmi szempontból kedvező, lakókörnyezetére kevésbé zavaró elhelyezéssel, védérdő sávval létesült. A 46-os számú főút melletti zöldfelület felszámolása megkezdődött.

A rendszerváltoztatást követően a gazdaság átalakulása és az összeszerelő üzemek iránti kereslet az ipari övezetek bővítését igényelte. Ezzel nőtt a város kiterjedése, melynek meghatározó része ma már ipari park. Az ipari parkba kisebb-nagyobb üzemek települtek be, majd egy részük távozott. Önkormányzati fejlesztésekkel és további folyamatosan betelepülő gazdasági társaságokkal növekedett az ipari park, mely még tovább bővíthető.

4.7. BEÉPÍTÉSRE NEM SZÁNT TERÜLETEK

A Közép-Tiszavidék középtáján fekvő Törökszentmiklós külterülete /közigazgatási területe/ évszázadról évszázadra csökkent. Ennek ellenére területének meghatározó része beépítésre nem szánt terület. A külterület a széles vertikumú mezőgazdaság, tájgazdálkodás helyszíne. A beépítésre nem szánt külterületen a táj évszázadokon át folyamatosan változott, átalakult, a vízfelületeket és a legelő-rét felületeket felváltották a megművelt, monokultúras szántók. A kiterjedt tanyásítással a tanyaudvarok és dűlőutak szélvédő fásításai, a gazdasági növények változatossága, a gyümölcsfák, a vad, ún. gyógycserjék-bokrok is meghatározói voltak a tájnak. A tanyákat az egy évszázados virágkort követően az azt követő ötven év felszámolta, mára igen kevés maradt fenn. Ennek ellenére a határt lefedő dűlőutak mentén elszórtan és a bartai térségben még számos tanyát találunk. A tanyát körülölelő földek viszont nem a tanyatulajdonosoké. A letűnt tanyavilágot kiszáradt fák, esetleg cserjékkel benőtt foltok jelzik. A tanyák felszámolásával a fásított zöldfelületek is lecsökkentek, az utak és a dűlőutak - a külterület útőrhálózata - fasorai is folyamatosan gyérülnek. A megmaradt kisebb, ún. kúria és egyéb épületek is veszendőben vannak, az új tulajdonosok szemléletváltásával feléleszthetők lehetnek. A még megmaradt tanyákat a kárpótolt-felvásárolt földek haszonelvű agrár-ipari gazdálkodása veszélyezteti. A mezőgazdaság intenzifikálódása, a gazdaságosság és a termelékenység növelése érdekében a műtrágyák és kemikáliák használata, a termőföldek kifosztása is károsítja természeti környezetünket. A hagyományos tájkaraktert felélesztő gazdálkodásra talán még lehet esély.

Foltszerű gyepterületek, kaszálók nem meghatározói a külterületi tájnak.

A megmaradt volt majorságok, valamint a volt termelőszövetkezeti és az állami gazdasági központok fejlesztésével, a kapcsolódó jó minőségű földterületek, öntözések kialakításával versenyképes gazdálkodásra alkalmasak. Erdősült területek a Közép-tiszai Tájvédelmi Körzet és az említett Karancs erdő mellett Szenttamáson és a bartai tanyás térségben találhatók.

4.8. EGYÉB BELTERÜLETEK

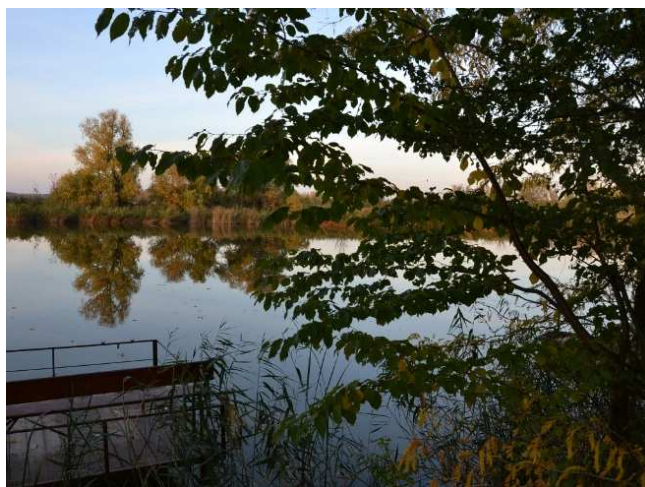
Balla, Surjány és Szakállas

Mindhárom településre a falusias beépítés jellemző.

Balla tervezett, kétutcás, szabályos derékszögű telekosztású egyéb belterületünk, gazdag történelmi múlttal. Surjány több utcaszakasza még ma is beépítetlen. Kertségre épülő, sajátos keskeny, íves utcákkal rendelkező település-szerkezetű. Szakállas halmazos telepítésből kialakított, keskeny telkekkel rendelkezik. A későbbi zártkertekből kialakított beépítés folyamatban van.

A ballai településrészben meghatározók a népi lakóházak alacsony eresz- és gerincmagassággal, útra merőleges gerinccel. A teljes közigazgatási területen belül ebben a kategóriában a legigényesebb fa oromzatú épületeket itt találjuk.

Surjányban, de Ballán is megjelentek a tanyákról kiszoruló mezőgazdasági épületek, csarnokok, géptárolók, melyek durván bemarnak az adott évszázados karakterbe /széles szerkezeti rendszerű, kis hajlásszögű, erős szín használattal/. A kerítések itt karakteresen még jelen vannak, a központi belterületen már kevesebb a széles függőleges és vízszintes deszkázatú /részben hézagait is takaró/ fa kerítés.

A TELEPÜLÉSKÉP MINŐSÉGI FORMÁLÁSÁRA VONATKOZÓ AJÁNLÁSOK, ÉPÍTÉSZETI ÉS KÖZTERÜLETEK TELEPÜLÉSKÉPI ÚTMUTATÓJA

5.1. ÉPÍTÉSZETI AJÁNLÁSOK, ÚTMUTATÓ

Törökszentmiklós településszerkezete meghatározóan egységes, a betelepülést követően nagy területen ún. tizedekre osztással létrejött mezővárost tervezett derékszögű utcaserkezettel alakították ki. A város bővítései – a nyugati városrészen a Szőlők kivételével – ehhez igazodóan jöttek létre. A mérnöki pontossággal kijelölt településszerkezet közlekedésre alkalmas úthálózattal, szabályos telekformákkal, de eltérő telek méretekkel rendelkezik.

A Kis- és Nagyszőlő a szőlőművelés múltjából, annak közlekedési hálózatához igazodva szabálytalan, de négyyszög alakú telkekkel szervesen alakult ki, keskeny tört utcaserkezettel.

A vizsgált településrészek karaktere az eltérő korok beépítése következtében eltérő ugyan, de a XX. század közepétől felgyorsult trendváltások – nem természetes igények – a településrészekben belül is vegyes képet mutatnak. Amennyiben minden településrészre külön-külön ábrázolt útmutatót adnánk, az egyrészt ismétlődne, de településrészben belül akár tömbönkénti ajánlást is tehetnénk. Ezért az eltérő településrészekre vonatkozó ajánlásokat összevont általános fejezetben mutatjuk be, melynek minden településrészre egyformán vonatkozik és ajánlható azokra. Nem az a cél, hogy csak egy-egy kiemelkedő, ún. szép épület épüljön, mely kiemelkedik közvetlen környezetétől, vagy ahhoz sorolva, beékelve impozáns ugyan, de disszonáns településképet hozzon létre.

E fejezet segítséget kíván adni, hogy a település sokszínűsége mellett az épített és természeti környezet harmonikus egységet teremtsen, és hozzájáruljon a hagyományos településkarakter helyreállításához és megőrzéséhez.

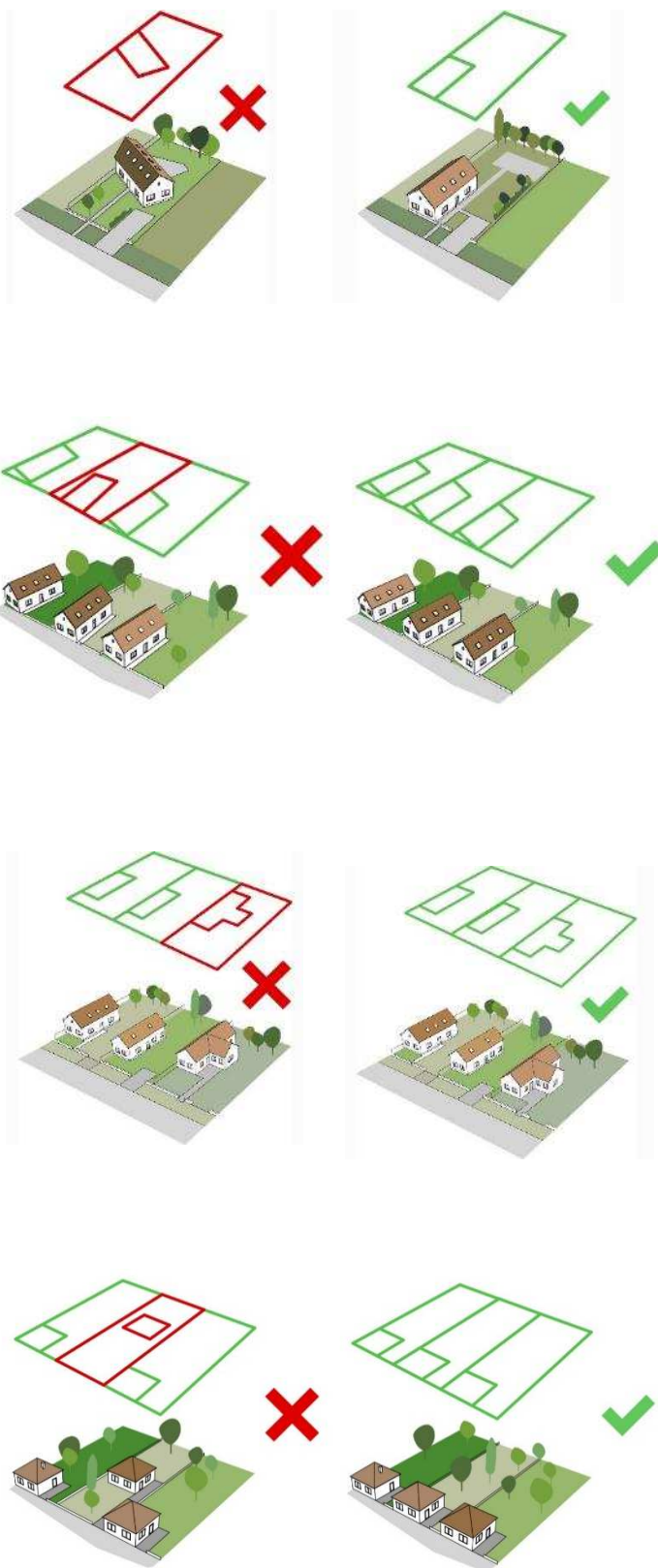
5.1.1. TELEPÍTÉS:

A belterületen elsődlegesen előkert nélküli, oldalhatáron álló telepítés a jellemző, az újabb beépítésekénél is jelen van, de itt már jellemzőbb az előkertes telepítés. A településközponti területen, a szűkebb városközponti magban szabadon álló és zárt sorú, illetve hézagosan zárt sorú. A távolabbi, a városközponti szakaszokon szinte kizárólag oldalhatárra és utcai telekhatárra telepítettek az épületek. A tömbfeltárások között a kétszintes beépítésű övezetben szabadon álló a földszintes beépítésnél oldalhatáron álló előkertes telepítést találhatunk.

Az épületek a telekhatárhoz igazodva, azokkal párhuzamosan helyezkednek el. A tömbök, utcák, utcaszakaszok harmóniáját ez biztosítja. Megtöri ezt a ritmust, ha eltérő beépítési vonalra, eltérő előkert mélységgel épülnek az épületek. Ugyanígy nem ajánlható a telekösszevonással létrejött széles utcafront, vagy telekosztással létrejött túl keskeny telekszélesség sem. A telken belüli szabálytalan elhelyezést nem javasoljuk. Családi házas övezetben az oldalkert minimális szélessége ne jelentsen kötelező távolságot, a telepítés legyen szellős, zöldfelület kialakítására alkalmas. Nagyobb mélységű telkeknél a telepítés tegye lehetővé a hátsókert házi konyhakertészkedésre alkalmas kert kialakítást. Javasolt a telekmélység beépítésének arányos meghatározása. A lakóházak az udvarral a kert felé mindig nyitottan, feltárt kialakítással készüljenek. Komfortos életvitelt szolgál, ha a természet közelít, betekint a zárt térbe.

Tömbhatárokon belüli utcaszakaszokon egyedileg javasolt meghatározni az előkert alkalmazását és annak mélységét.

Oldalhatár beépítésnél az oldalhatártól 1,00 m-nél szélesebb távolságú telepítést nem javasoljuk. Az oldalkertbe önállóan bármilyen rendeltetésű épület, építmény elhelyezését nem javasoljuk.

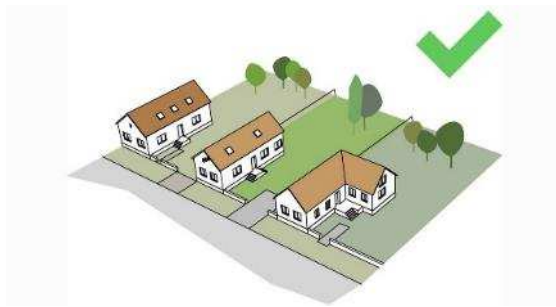
5.1.2. ANYAGHASZNÁLAT, SZÍNEK:

Az alföldi vidéken, így a településünkön is meghatározó a hagyományos építőanyagok alkalmazása. Ezt a meghatározó településrészekben feltétlen, de egyéb területeken is javasolt alkalmazni. Ez illeszkedik a település jellemző karakteréhez, és gazdaságosan is alkalmazható. Kerülni kell az ipari-kereskedelmi építészetben használt anyagok alkalmazását, különösen azok látszó felületeivel. Homlokzati hőszigetelés és nyílászárócseré esetén is javasolt a hagyományos megjelenésű, anyagstruktúrájú, arányú és osztású nyílászárók elhelyezése. A nyílászárók felületképzésénél, színválasztásánál is az igazodást, az illeszkedést javasoljuk, különösen felújításkor, de új épületek esetén is. Nyílászárók cseréjével együtt, vagy utólagos redőnyelhelyezés során a redőnytok rejtett kivitele mellett a redőny és vezető keretét lehet kávéba rejtve is – a nyílászáróval azonos színben javasoljuk beépíteni. A fehér műanyag nyílászáró kevés épülethez illeszkedik. A „rokokós” műanyag bejárati ajtók, beerőltetett felülvilágítók, valamint a színes és domborított üvegezések helyett előnyben kell részesíteni az egyszerű kialakítású nyílászárókat, pld. síküvegezéssel. Nem javasolt a kirívó feltűnő színű homlokzat, tetőhéjazat és kerítés alkalmazása. Egy épületnél, annak minden felületén és szintjein – eltérő tulajdonosi forma esetén is – csak egységes homlokzat és színhatár képzés javasolt. Ezt az egységes kialakítást /anyag és szín/ társasházaknál a loggia, erkély és függőfolyosó esetén is javasolt alkalmazni. Fémlemez, különösen trapézlemez, műanyag lemez és bitumenes lemez alkalmazása héjazatként, de még kerítésnél sem javasolt. Matt cserepes lemez, a természetes héjazat színeivel azonosan, közterületről nem látszó telepítés esetén javasolható.

A hagyományos anyagstruktúrák és visszafogott színek pasztell és földszínek alkalmazása illeszkedik a településhez. Kerülni javasoljuk a harsány színeket. Egy homlokzaton egymással harmonizáló két-három színnél több alkalmazás nem indokolt. A színek és anyagok is legyenek összhangban együtt és külön-külön is. Egyéb esetben környezetétől idegen, kedvezőtlen megjelenésű építészeti megoldás jön létre. Előnyösen hat az épület megjelenésére, ha a klasszikus tartószerkezeti felépítésre utalóan, súly szerinti sorrendben építjük egymás fölé a homlokzati felületképzések anyagait.

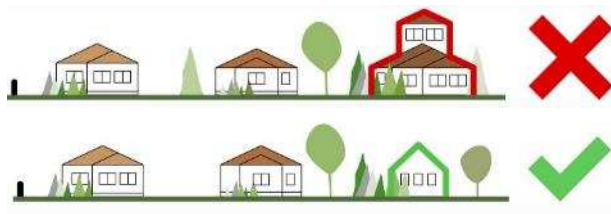
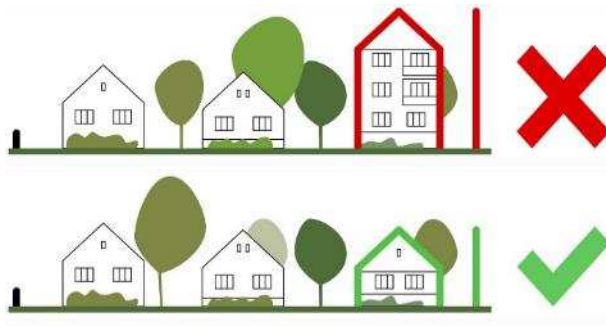
A nyers klinkertégla homlokzatok megtartását utólagos hőszigetelés esetén is indokolt minden meglévő épületen megtartani, illetve visszaépíteni. Új építéseknel is javasoljuk alkalmazni a klinkertéglát, akár önállóan, de vakolt és fa felületekkel együtt még inkább kedvező a textúrája.

A divatos bontott téglát mértékkel és a hely szelleméhez illeszkedve javasolt alkalmazni. Gerendaház, meghatározóan deszka burkolatú gyorsház nem illeszkedik egyik utcaképbe sem. Kerülendő a természetes anyagokat feltűnően irritáló vagy csempeyszerű vékony burkolatok. Az épületek felújítása során javasoljuk az építéskori, vagy ahhoz közeli állapot szerinti homlokzat, tetőszerkezet és héjazat visszaállítását. Homlokzati felújításnál kerülni kell a túl népies, vagy klasszikus stílusok alkalmazását, ha keletkezési ideje azt nem indokolja. A javasolt anyaghasználatot és színek alkalmazását felújítások esetén is ajánljuk figyelembe venni.

5.1.3 ÉPÜLETMAGASSÁG:

Törökszentmiklóson a városközpont központi területének kivételével földszintes – kisebb eltérésekkel – épületmagasság a jellemző. A szűkebb városközpontban is eltérő magasságú épületekkel találkozhatunk a földszintestől a négyemeletesig. Az épületmagasság-különbség a földszintes épületek közé beékelte kétszintes épületeknél is jelen van. Átépítés vagy új építés esetén is javasolt a környezetéhez, utcaképhez igazodó épületmagasság figyelembe vétele, mert így tudjuk azt a harmóniát megteremteni, ami hangulatos utcaképet eredményez.

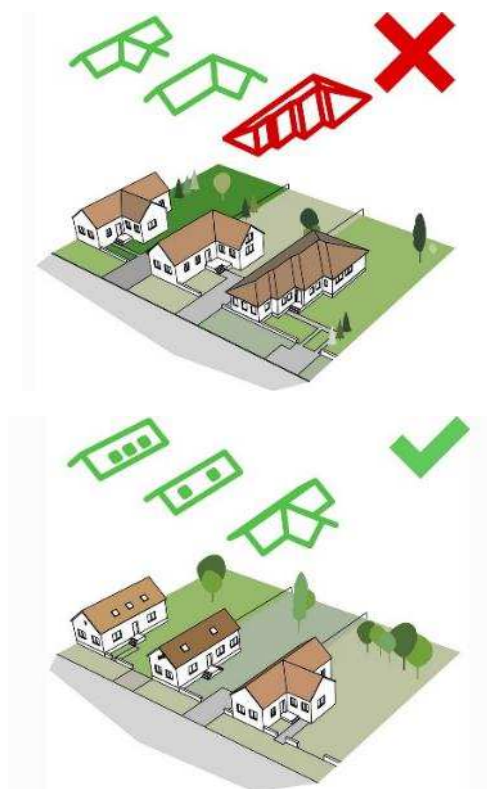

5.1.4. TETŐHAJLÁSSZÖG – TETŐFORMA:

Törökszentmiklós meghatározó részén az épületek közel azonos hajlásszöggel ($37,5-42,5^\circ$ között) épültek, ez a városközpontban is csak részben tér el, de itt lapostetős épületeket is találunk. Egyes esetekben a későbbiekben javasolt a magastető-ráépítés. A városközpontban úttal párhuzamos kontyolt és részben tűzfalas nyeregtetők a meghatározók. A mezővárosias és falusias övezetekben jellemzően útra közel merőleges /oldalhatárral párhuzamos/ nyeregtető formával készültek, de az úttal párhuzamos nyeregtetők is megtalálhatók ugyanúgy a korábban halmazos beépítésnél is. Az új beépítésnél a tetők mind tömegben és formában, mind tetőhajlásszögben eltérők. Az 50-es 60-as évek „kockaházai” egy-egy utca szakaszán mutatnak még egységet. Új épület építésénél és tetőátalakítással járó bővítésnél, felújításnál az utcakép elemzésével, a környezethez igazodó tetőformát javasolt követni.

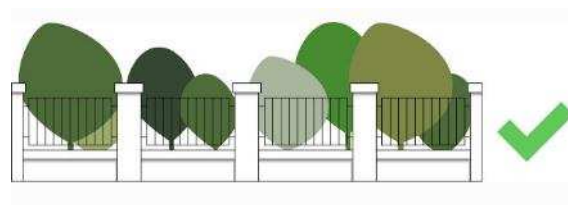
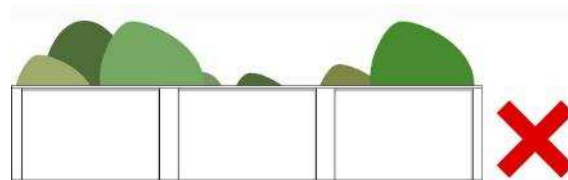
Mezővárosias területrészen szélesebb telkeknél az úttal párhuzamos tető, környezetével közel azonos gerincmagasság esetén biztosítja az illeszkedést.

Utólagos homlokzati hőszigetelés során a homlokzat – tetőeresz mélységi arányának megtartását javasoljuk.

5.1.5. KERÍTÉS:

Törökszentmiklóson meghatározóan deszka kerítések épültek fa oszlopokkal lábazat nélkül, vagy palló lábazattal, deszkázott kitöltéssel és kapukkal. Ez ma is alkalmazott anyag és forma. A településközpontban, de már egyéb településrészekben is meghatározóan jelen van a beton, tégl, ritkán természetes kő, oszlop és lábazat, áttört fém anyagú, vagy kevésbé áttört deszka betétekkel. Fémlemez, különösen trapézlemez, tömör falszerű zárt vakolt tégl és kőkerítés építése nem javasolt. Zárt kerítés alkalmazását csak a hagyományos fa kerítés kialakítással javasoljuk. Igényes kialakítású és színű elemes kerítés betét síklemez, eternit és egyéb korszerű anyagból új ház építésénél még elfogadható, de ritmusában a tradicionális kerítésekhez illeszkedjen. Az áttört kerítés utólagos provizórikus vagy egyéb burkolását, betét kialakítást esetleg reklámfelülettel kerülni kell. Előkerítés beépítés esetén legalább az épület utcavonalához legközelebbi homlokzati szélességben, csak áttört kerítés javasolható úgy, hogy az előkert zöldfelülete és az épület homlokzata látható maradjon. A kerítéseknek is jelentsük meg a homlokzati felületképzés meghatározó anyagát.

5.1.6. KERTEK:

Az épületek környezetét kiegészítő zöldfelületek tovább növelik a lakhatás komfortját, Egy virágos fásított előkert, közterület-kapcsolat, vagy egy igényes kapubejáró hangulatformáló elemként van jelen. A szűkebb közösség, a család az ún. hasznosított rendezett udvaron tud csak feltölteni, legyen ez konyhakert, gyümölcsfák, vagy dísznövények, akár gyeppel. Kertekben is törekedni kell arra, hogy a telepített honos fák nyáron árnyékoljanak, télen pedig engedjék be a napot. Téli időszakban tuja- és fenyőfajokon kívül is találhatunk légszennyezettséget csökkentő örökzöld egyedeket.

5.1.7. RÉSZLETEK:

A településen meghatározó orom, tornácoszlop, támasz és deszka mellvéd elemek visszaállítása felújítás esetén javasolt. Új épületeknél újraértelmezett formavilággal illeszkedhetünk örökségünkhöz. A mezővárosi és falusias településképi szempontból meghatározó településrészen ajánlott, de egyéb településrészekben is ezekből javasolt meríteni. Az utcai telekhatár homlokzatán megjelenő garázkapu kerülendő, ugyanúgy előkert esetén is, ha más pld. oldalkerti megközelítés is lehetséges. Védett épületeknél amennyiben az épület karakterét, homlokzati megjelenését, szerkezeti rendszerét kedvezőtlenül érinti, úgy – mint műemlék épületeknél – az akadálymentesítés és utólagos hőszigetelés nem javasolt.

5.2. KÖZTERÜLETEK TELEPÜLÉSKÉPI ÚTMUTATÓJA

Utcák, közterek, közparkok

Törökszentmiklós meghatározó közterületei gondozottak, nagy szerepet vállal ebben a lakosság és az önkormányzat. A régmúlt, de az utóbbi évtizedek során is emelt köztéri alkotások is a közösség lokálpatriotizmusát mutatják. Megújult a Kossuth tér meghatározó hűsítő koros és fiatal faállományával és virágaival.

A központi téren kívül kisebb teresedéseken, de a főbb utcavonalak mentén az utak útszelvényei keretein belül is találunk virágágyásokat, de honos és nem honos fajok egységes, karakteres fasorait is. A tavak és a feltöltött tavak környezetének zöldfelületei, valamint a felekezeti temetők is gondozott zöldfelülettel rendelkeznek. A közterületek tervezése során a játszótereket oktatási, közösségi és intézményi létesítményekhez, valamint lakótelepekhez közel, igényes környezetben környezeti hatásoktól mentes és védett településrészben javasolt elhelyezni. Az egységes utcabútorok mellett az eddigi járdák egységes felületi kialakítása mellett a parkban is igényes járda és térburkolat létesült. Elkezdődött az egységes utcabútorok alkalmazása is. A buszvárókat a település egészét lefedő úthálózat mentén egységes kivitelben javasoljuk telepíteni.

A továbbiakban is folytatni javasoljuk a közterületek minőségi formálását és környezetvédelmi szempontokat szem előtt tartó „zöldítést” a következők szerint:

- szebbé, gondozottabbá tenni a parkokat, köztereket /rendszeres karbantartás/

- a település szempontjából kevésbé kedvező északi elkerülő és arra rátelepülő üzem a városközponti és bevezető főútjaink terhelését az érintett útjaink menti intenzív fásítással javasoljuk csökkenteni

- fák telepítésénél a meglévő légvezetékek és földkábelek elhelyezését és védőtávolságait figyelembe kell venni

- telepítésre jellemző /történeti időkben/ fasorok, utcafásítások, új őshonos és tájhoz fajok, cserjefajok kertészeti fajtáinak, a megváltozott klimatikus viszonyokat tűrő fajtáinak alkalmazása

- a nem őshonos, de egységes kialakult utcaképet meghatározó fásítást javasoljuk fenntartani.

- lombkoronaszintek számának növelésével gazdagítani a településképet /lombkorona szintek: gyeper, virágágy, alacsony cserje, magas cserje, örökzöldek, kis fa, magas fa/

- élhetőbbé téve a várost a kondicionáló zöldfelületek - gazdag sokféle növény együttélésével biztosító közterek létesítésével

- a közterületek további területein is folytatni kell az igényes jó minőségű egységes járdaburkolatok építését és utcabútorok elhelyezését.

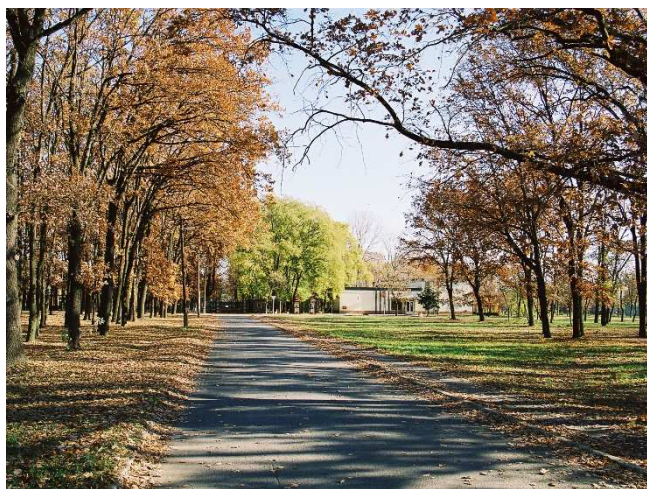
- fásítás során a tájidegen egyedek (tiltott és nem ajánlott) ne jelenjenek meg, illetve cseréjüket, kiváltásukat javasoljuk. Kerülni javasoljuk a tuja fajták ültetését is.

- fásítás során a közmű adottságokat és közműfejlesztéseket is javasolt figyelembe venni

- a város nyugati kapujának körforgalmi csomópontjának, zöld szigetének felülvizsgálatát javasoljuk, csökkentve az utcakép takarását

- A buszvárókat - a főút mentén és a meghatározó településrészekén egységes kivitelben és megjelenéssel - javasolt telepíteni.

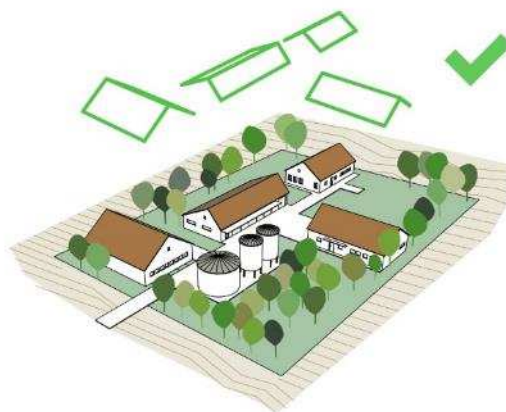
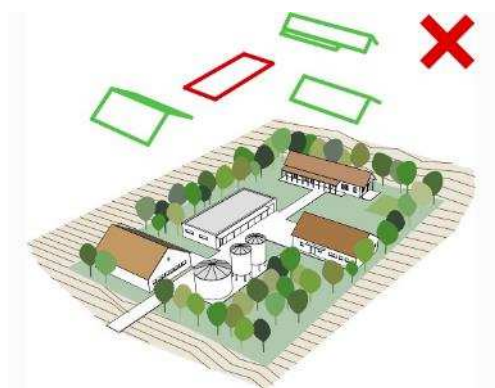
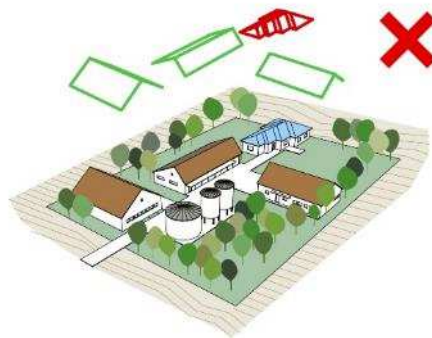

5.3. AJÁNLÁSOK BEÉPÍTÉSRE NEM SZÁNT TERÜLETEK

A korábban viruló tanyavilágot felváltó nagyüzemi agrár tájban elvétve található ún. tanyasi gazdálkodó. A kétlaki életmód sem meghatározó, mára a még karbantartott tanyák sem lakottak. Új tanya nem, vagy egy-kettő épült. Az épületek tömegét a belterületen, a történeti városrészben épített népi lakóházaknál és klasszikus tanyaudvarok figyelembevételével, de korszerű természetes anyagok felhasználásával javasoljuk. Ettől eltérő korszerű tanyaegyüttes is kialakítható, de legyen egységes és alkalmazkodjon a táji környezethez. Egy harmonikus tájba illesztett tanyaegyüttes tájértéknek is tekinthető.

Tanyás térségek kijelölésével, megfelelő földalap létrehozásával javasolható a többfunkciós családi gazdaságok és kisebb majorok kialakítása.

A régészeti területen és azok környezetében nem javasolható a beépítés.

6

JÓ PÉLDÁK ÉPÜLETEK, ÉPÜLETRÉSZEK

A meghatározó karakterű történeti településrészekben, de egyéb területeken a népesség fogyásával egyre kevesebben építkeznek, illetve alakítják át otthonukat. Az átalakításokat és a felújításokat meghatározzák a rosszul értelmezett energetikai fejlesztések, melyeknek több épület esik áldozatává. Az önkormányzat, az egyházak és a vállalkozások, de a lakosság is példát mutat – igaz kevés számban – új épületek építésével, megújításával és a zöldfelületek rendezésével. Ezt a példamutatást, illetve folyamatot erősíteni kell, különösen az elhanyagolt épületek felújításával.

6.2 JÓ PÉLDÁK: ÉPÜLETRÉSZLET

A részletek a javasolt felületképzéseket, anyagokat, díszítéseket, egyedi épületelemeket és arányokat kívánja bemutatni. Az épületrészek, részletek kialakításánál a tradíciókból merítve tudjuk a kisvárosias, de mai hangulatot megteremteni. Díszítő elemeket csak akkor alkalmazzunk, amennyiben az épületkorával, tömegével, kialakításával egységben van.

6.3

JÓ PÉLDÁK, SAJÁTOS ÉPÍTMÉNYFAJTÁK

A sajátos építményfajták sokat javíthatnak, de ugyanakkor ronthatnak is a településképen. Nem közömbös hogy díszei lesznek-e a településnek, vagy meggondolatlanul, nem megfelelő helyszínre telepítve, igénytelen anyaghasználattal és szín alkalmazásával rontják a település hangulatát, harmóniáját. Körültekintően kell eljárni, ha utcabútorokat, eligazító, tájékoztató táblákat, utcanévtáblákat, közvilágítást, hírközlési és egyéb közüzemi ellátást telepítünk, vagy ezek csomóponti felépítményeit. Hirdetőtáblákat, utcabútorokat és minden közterületi berendezést egységes kivitelben kell telepíteni, különösen erre kell törekedni a városközponti és a meghatározó történeti településrészeknél. A város teljes belterületén óriásplakát elhelyezését nem javasoljuk. Felszíni közmű elemeken nem javasoljuk a reklám felületek elhelyezését. Hirdetési felületek szabályozott formában helyezhetők el. Az épületfeliratok, cégtáblák, cégérek, hirdetési felületek legyenek kifejezőek, de igényesek és egységesek. Kerülni javasoljuk az irritáló, megbotrányoztató, igénytelen feliratokat és cégérek.

Az új és teljes rekonstrukciót érintő közterületi vezetékrendszer és berendezéseit szint alá javasolt telepíteni. Utcáinkat vezetékelhők borítják /a hírközlés olcsó kivitelű erőszakos, támogatott térnyerésével/ de több egyéb közmű műtárgyak is megbontják az utcakép hangulatát, sőt közlekedésbiztonsági szempontból sem előnyös. A jövő egyik feladataként javasoljuk ezek kiváltását.

Ugyanúgy városképet befolyásoló az egyéb ingatlanokat érintő építmények és berendezések. Ilyen a cégtábla, cégfelirat, kapubejáró és áteresz, napelem-napkollektor, antennák, szélkerekek, parabola antennák, klíma hűtő-fűtő berendezések és gázkészülék kiszellőzők. Az épületeinket érintő felszín feletti közműkapcsolatok, azok tovább vezetése is kedvezőtlenül hathat az épület és utcakép megjelenésére, a település arculatára. Ezeket rejtett, közterületről nem látszó elhelyezéssel kell kiépíteni. Napelem elhelyezésnél törekedni kell arra, hogy a tetőfelületek arányában és csak korlátozottan kerüljön. Javasolt a 30 %-ot nem meghaladó lefedés. Egységes kapubejárók építése: törekedni kell legalább tömbönkénti utcaszakaszon és a városközponti útszakaszok mellett.

Városunkban is találunk jó példákat műtárgyak elrejtésére: Kossuth téren kiszellőző behelyezése utcabútorba, gázszabályozók aknába helyezése, eltolható ajtó-ülőfelülettel, szökőkút vezérlés és elektromos szekrény elhelyezése vízzáró aknába.

IMPRESSZUM

Törökszentmiklós Városi Önkormányzat
<http://www.torokszentmiklos.hu>

5200 Törökszentmiklós, Kossuth Lajos út 135. sz.
Központi telefon: 56/590 420
e-mail: hivatal@torokszentmiklos.hu

KÉSZITETTE:

Törökszentmiklós Városi Önkormányzat
SZÖVEG: Tekse András

FOTÓ: Törökszentmiklós Város Polgármesteri Hivatala
Törökszentmiklósi Városvédő és Szépítő Egyesület
/Békési Gábor, Csikós Sándor, Csőke Tibor,

Galsi Zoltán, Hajnal László és Mészáros János/

KÉPESLAPOK: HUNGARICANA – <https://hungaricana.hu>

KATONAI TÉRKÉPEK: MAPIRE Történelmi Térképek Online – mapire.eu

egyéb képi megjelenés: forrás megjelöléssel

SZERKESZTETTE: Tekse András Viktor

